

Inspiratiebron voor nieuwe wetenschap

Professor Zonneveld over de landschapsecologie en 'zijn' Biesbosch

Een Biesboschspecial zonder prof. dr. ir. I.S. 'Ies van de Bies' Zonneveld, dat is natuurlijk ondenkbaar. En dus toog uw verslaggeefster naar Enschede voor een goed gesprek over zijn onderzoek in de Biesbosch, over zijn jaarlijkse klimpartijen in een hoogspanningsmast, over landschapsecologie, over getijden en kieren en over hoe hij ondanks al zijn andere vooral internationale activiteiten - en ondanks de waarschuwingen van zijn leermeester - in Nederland toch vooral bekend is geworden door die Biesbosch.

— Marjel Neeffes

“D e dag nadat ik afgestudeerd was, in juni 1951, zat ik al in een bootje in de Biesbosch, om de bodem te karteren”, zo vertelt professor Zonneveld (1924). “Ze wilden de Biesbosch inpolderen, dus de bodem moest in kaart gebracht worden, en mijn leermeester professor Edelman koos mij daarvoor uit. Ik kende de Biesbosch immers al uit de tijd dat ik er ondergedoken had gezeten. Ik had mijn toekomstige vrouw er ontmoet, haar ouders woonden er, en nabij hun polder stond een hoogspanningsmast waar ik vanaf 1944 al elk jaar inkloem om het gebied te bekijken. In dat onderzoek wilde ik niet alleen naar de bodem kijken, maar ook naar de vegetatie, het hele landschap eigenlijk, en dat ook in de vierde dimensie: ‘de tijd’. Dat was iets nieuws! Goed voor een promotie, vond ook Edelman.

Toen ik klaar was in de Biesbosch, rond 1955, vond Edelman dat ik wat anders moest gaan doen. ‘Anders denken ze nog dat je niks anders kunt dan de Biesbosch’, zei hij. Dus toen heb ik tot 1963 onderzoek gedaan in de rest van Nederland. Daarna mocht ik voor de UNESCO namens Nederland een bijdrage leveren aan een congres over de delta’s van grote rivieren, waarvoor ik drie maanden langs alle tropische delta’s trok, en vervolgens heb ik voor de FAO savannes en woestijngebieden gekarteerd in Nigeria. En in de jaren daarna ben ik

voor het ITC (*International Institute for Geo-Information Science and Earth Observation*, het vroegere Training Centrum voor Luchtkartering), de hele wereld overgereisd als consultant, voor onderzoek en veldwerk voor onderwijs. Zo ontwikkelde ik mijn methode van geïntegreerd onderzoek verder. Die fascinatie voor *remote sensing* is eigenlijk ontstaan in die hoogspanningsmast, op 60 meter hoogte in de Biesbosch. En ook dus het idee dat je bodem en vegetatie, de hele omgeving in samenhang moet bestuderen en dan ook nog eens in de tijd. Die geïntegreerde studie zijn we toen landschapsecologie gaan noemen. Een en ander leidde ertoe dat ik de eerste president mocht worden van de *International Association for Landscape Ecology* (IALE), die verleden jaar zijn 25-jarig jubileum vierde.

Intussen bleef de Biesbosch wel altijd in beeld. Ik was betrokken bij bestemmingsplannen, zat in de spaarbekkencommissie en ik schreef van tijd tot tijd actieverhalen. En ik bleef altijd het plan houden om na mijn pensioen een boek te schrijven over de successie in de tijd aan de hand van destijds aangelegde proefveldjes, met name mijn ervaringen vanuit die hoogspanningsmast met een zo’n veldje. Dat lukte niet meteen na mijn 65e, toen had ik het nog te druk met de rest van de wereld, maar ik ben in 1998 voor het laatst in die mast

foto Barend Hazeleger

geklimmen (op 73-jarige leeftijd – red.) en in 1999 is het boek dan toch uitgekomen. Edelman zou het waarschijnlijk niet leuk gevonden hebben dat ik in Nederland alleen daarom bekend ben, maar hij zou er denk ik toch vrede mee hebben gehad, omdat ik intussen wereldwijd de geïntegreerde landschapsbenadering heb uitgedragen die mede op zijn ideeën berust.

Ruimte voor de rivier in 1500

Dat de Biesbosch gebruikt wordt voor ruimte voor de rivier is eigenlijk logisch. Vroeger was het al een wet in de Biesbosch dat je het land niet mocht bedijken, slechts bekaden, omdat het als uiterwaarde moest kunnen dienen. Maar iedereen deed het intussen toch. Ik heb ooit een pamflet ('tractaat') gelezen van rond 1500 waarin een dijkgraaf uit Tiel stelt dat de Sint Elizabethsvloed uit 1421 een straf was, niet voor het zondige wellustige gedrag van de inwoners, zoals wel werd geroepen door de kerk, maar voor de waterstaatkundigen, die de dijken veel te dicht op de rivier hadden gelegd. Dus toen ik tien jaar geleden de staatssecretaris op tv Ruimte voor de Rivier hoorde uitleggen, dacht ik: nu wordt die dijkgraaf eindelijk gehoord! Nu moeten we verder gaan en ook de natuur zijn gang laten gaan in een groter deel van de Biesbosch, de zoetwatergetijdennatuur. Ik zat in de MER-commissie

waarin vier varianten voor het getij werden doorgerekend: (1) het huidige getij van een paar decimeter handhaven, (2) de Haringvlietsluizen op een kier, (3) getemd getij, of (4) de Haringvlietsluizen helemaal open, alleen te gebruiken als stormvloedkering (helemaal terugkeer naar het oude getij kan niet meer, daarvoor zijn de sluisopeningen te klein). We beginnen nu met de sluisen op een kier. Eerst zou het in 2008 gebeuren, maar laatst hoorde ik dat het alweer december 2010 wordt. Ik moet het nog zien. Voor het getij maakt het niet zo veel verschil, maar voor vissoorten als elft en fint is het een enorme verbetering. Het oude getij zal wel niet meer terugkomen, maar getemd getij moet kunnen. Maar dan moeten ze wel opschieten, want de chirurgen hebben me nog 10 jaar gegeven, en ik wil het nog wel graag meemaken.

Puur qua aantal soorten valt de Biesbosch niet eens zo op, maar het feit dat het een zoetwatergetijdegebied is, dat is echt zo bijzonder! We moeten ervoor zorgen dat die dynamiek van erosie en sedimentatie weer de kans krijgt. Zo lang de eb en vloed langs Haringvliet en Hollands Diep nog niet is versterkt, kun je de successie in landgroei al vast laten beginnen door uitgebaggerd zand uit de vaargeulen op te spuiten langs de randen, tot net onder laagwaterniveau. Alleen door in een groot deel van het zoete gedeelte van het estuarium de getijden te herstellen, kunnen we een stuk oer-Holland in evenwicht houden met de zeespiegelrijzing, terwijl het overige lage land de komende eeuwen onder de zeespiegel wegzakt.

Beschaving door klepduiker

Het is een beetje tegenstrijdig, want de inpoldering is wel de basis van de welvaart in West-Nederland. Begonnen met de sleutel van onze beschaving: de klepduiker! Dat is een buis door een dijk met een klep, zodat het regenwater er bij laagwater wel uit kan, maar de vloed er niet in. Die gebruikten ze in Vlaardingen al voor de Romeinen hier kwamen. Maar helaas was dat meteen ook het begin van de inklinking van Nederland, die nog steeds doorgaat. We roepen wel eens dat Nederland zonder waterstaatkundige werken niet zou bestaan, maar dat is echt onzin! Het evenwicht tussen zeespiegelrijzing, inklinking en sedimentatie hield Holland 5000 jaar op zijn plaats, tot de mensen kwamen en door eeuwenlang afwateren ons land lieten zakken. En nu moeten we van alles doen om de gevolgen daarvan te beperken. Dat doen we heel goed hoor, daar niet van, daar ben ik zelf ook best trots op als ik in het buitenland ben. Maar als in Delft opgeleide jonge Bengalen hun delta willen omdijken, dan roep ik: doe dat toch niet, dan gaat alles zakken! Leer toch van ons, bouw je cultuur rond het getij en zet de huizen op terpen!

Ik woon hier in Enschede op 53 meter boven zeeniveau, dus ik zit hier wel goed. Maar de Biesbosch zit toch diep in me, want als er stormvloed is dan krijg ik de kriebels, dan heb ik het gevoel dat ik over een dijk moet lopen om hem te bewaken. Toch zou ik niet meer in het westen willen wonen, of het moet op een terp zijn. En dan wel een van minstens 5 meter hoog!" ♦